

***A FENNTARTHATÓSÁG KRITÉRIUMÁNAK ÉRVÉNYESÍTÉSE
A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI KEZDEMÉNYEZÉSEKBE –
A NATÚRPARK KONCEPCIÓ
HAZAI ALKALMAZÁSÁNAK VIZSGÁLATA***

***ENDORSING THE CRITERIA OF SUSTAINABILITY IN LOCAL
ECONOMY DEVELOPMENT – THE APPLICABILITY OF THE
NATURPARK CONCEPT IN HUNGARY***

HORVÁTH BÁLINT – ERDÉLYI DÁNIEL – NAGY HENRIETTA

Szent István Egyetem, Gödöllő, Magyarország

horvath@carbonmanagement.hu, daniel7erdelyi@gmail.com, nagy.henrietta@gtk.szie.hu

Absztrakt

A fenntarthatóság kritériuma régóta elvárás nem csak az üzleti, hanem a területi fejlesztési projektek vagy programok elkészítése és megvalósítása során is. Teljesítése azonban rendszerint elmarad, méghozzá azért, mert a tervezési folyamatok során a szakértők nem képesek megfelelően reagálni a globalizáció által rájuk rótt kihívásokra. Az olyan célok ugyanis, mint a társadalmi jólét növelése, már régóta túlmutatnak a gazdasági tényezőkön, és egy sokkal komplexebb szemléletet igényelnek. Ennek a szellemében találtuk ki a saját módszertanunkat, amely rugalmasan kezeli az élet egyes területeinek meghatározó indikátorait, és képes megmutatni azokat a fejlődési pontokat, ahol a beavatkozás a legfontosabbnak bizonyul. Jelen tanulmány ennek a módszernek a tesztelését célozza egy a nyugati országokban már bevált, helyi gazdaságfejlesztési eszköz segítségével.

Kulcsszavak: *natúrpark, helyi gazdaságfejlesztés, fenntarthatóság, benchmarking, Dunakanyar*

JEL besorolás: *R11*

Bevezetés

A társadalmi jólét növelését sokáig a gazdasági fejlődés növekedésével próbálták meg elérni. Azonban a XX. század közepén a gazdaság és a társadalom állapota közötti egyenesnek vélt korrelációt több kutató is megkérdőjelezte. Ennek oka, hogy az emberek elégedettségét az anyagi javakon kívül számos más tényező is meghatározza, többek között az őket körülvevő környezet (Meadows et al., 1972, Fogarassy, 2012). A rohamosan növekvő termelési rendszereket elemző szakemberek időközben arra is rájöttek, hogy ez a folyamat hosszú távon súlyos károkat okoz a természeti környezetben, amelyet csak komoly költségek árán lehet helyreállítani. Mára az ilyen folyamatokat nevezik externáliáknak és kezelésük tárgya a legtöbb közgazdasági tudományágnak (Bakosné – Fogarassy, 2011). Felismerésüknek köszönhetően, idővel megszületett a fenntartható fejlesztés fogalma. Lényege, hogy az örökös gazdasági növekedést továbbra is az egyik legfőbb célnak tekinti, ám ennek a módján kíván változtatni. Ennek köszönhetően az olyan rendszerek és kezdeményezések kerülnek előtérbe, melyek elődeiknél kisebb környezeti terheléssel képesek azonos, akár még hatékonyabb funkciókat is betölteni (Fogarassy et al., 2015). Továbbá az is egyértelművé vált, hogy a globalizáció kezdetben előnyösnek hitt hatásai több esetben is sokkal inkább akadályozó tényezővé váltak a fenntarthatóság jegyében hozott intézkedések teljesítése során.

Jó példa erre a termelési vándorlás, amely a mai világunk egyik legnagyobb problémáforrását jelenti számos aspektus tekintetében. A szakirodalom jelenleg két formáját ismeri. Az első esetben egy bizonyos ország lakossága nincs megelégedve a számára elérhető, hazai bérekkel, ezért más, gazdagabb országba vándorol, ahol a munkát magasabb fizetésekkel jutalmazzák. A második opció, amikor egy cég gondolja úgy, hogy a székhelyén drágák a termelési tényezők és ezért külföldre helyezi a termelését (Levy, 2005). Az eddigi tapasztalatok szerint az utóbbi egyik fő kiváltója szintén a munkabérekben tapasztalható különbségek, hiszen a legtöbb vállalat ilyen okokból költözött olyan ázsiai országokba, mint Kína. Ezen kívül olyan intézkedésekkel is hatást gyakorolhatunk a vállalati döntésekre, mint a szigorú környezeti szabályozások forrás (Fogarassy et al., 2011). A környezetvédelem kapcsán például elég csak a napjainkban igen aktuális klímapolitikánál maradnunk. Miután a nyugati civilizáció felismerte a klímaváltozás problémáját és megpróbált arra az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásbeli csökkentésével reagálni, arra lett figyelmes, hogy ezek a törekvései egyáltalán nem hatékonyak. Utólag ez már nem is számít meglepetésnek, hiszen annak ellenére, hogy például az Európai Unió is folyamatosan csökkenő ÜHG érté-

keket könyvel, teszi mindezt gyárainak a külföldre helyezésével. Így a globális mérleget tekintve nem figyelhető meg javulás.

Rövid példánk után láthatjuk, hogy a globalizáció olyan kihívásokat ró mind a döntéshozókra, mind pedig a gazdaság valamennyi szereplőjére, ami szükségessé teszi a döntéshozatalt megelőző, lehető legnagyobb felkészültséget. Ahogyan az is nyilvánvaló, hogy az egyes fejlesztési folyamatok során mérlegelnünk kell annak az élet minden lehetséges területén jelentkező hatásait. A fejlettebb, nyugati országokban már azt is felismerték, hogy a globalizáció negatív hatásaira jó válasz lehet a lokális szinten történő, helyi gazdaság erősítését célzó fejlesztések támogatása. Ennek egyik alappillére a helyi szereplők közötti együttműködés, amelynek a szintje az eddigi tapasztalatok szerint Magyarországon kimondottan alacsony. Jelen tanulmányban ennek az orvoslására teszünk javaslatok egy olyan kezdeményezés meghonosításának a javaslatával, amely a legjobb gyakorlatokként említett nyugati országokban már széles körben elfogadott. Ez a Natúrpark koncepciója. Alkalmazása kísérleti régiójaként a Dunakanyar térségét választottuk, amely amellett, hogy remek környezeti adottságokkal rendelkezik, a hazai viszonylatban egy fejlett régiónak tekinthető. Ennek ellenére a belső területi különbségek is dominánsan jelentkeznek, így kiváló mintarégiót jelent egy olyan környezetközponturn gazdaságfejlesztési eszköz tesztelésére, mint a Natúrpark. A helyi viszonyokat tekintve pedig egy ilyen program kiváló alapul szolgálhatna a térségből mindeddig hiányzó helyi kooperáció megteremtésére, mely csökkenené a belső fejlettségbeli különbségeket (Szakál, 2003).

A Natúrparkok hazai története rövid időre nyúlik vissza, az első létrejött kezdeményezés a 6 települést magába foglaló Írottktó Natúrpark volt. A szükséges törvényi háttér 2004-ben látott napvilágot (az 1996. évi LIII. törvény módosítása), mely definiálta a natúrparkok létrejöttének célját és a cím elnyeréséhez szükséges, az Agrártárca által kiadott engedély feltételét. A törvény megfogalmazásában a natúrpark *„az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely e jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre”* (VM, 2014). 2014-re elkészült *Magyar Natúrparkok Szakmai Koncepciója* dokumentum szakmai egyeztetések nyomán definiálja mind a fogalmi meghatározást, a már létrejött kezdeményezések listáját, a cím elnyerésének feltételeit, illetve az ellátandó feladatokat. Jelenleg működő natúrparkok: Vértesi, Írottktó, Sokoró-Pannontáj, Cserhát, Szatmár-Bereg, Hét Patak Gyöngye, illetve a Gerecse Natúrpark. Fontos megemlíteni a térségfejlesztési tanács elemzésében összegyűjtött legfőbb erősségeket, melyek között kiemelt fontosságú a széleskörű együtt-

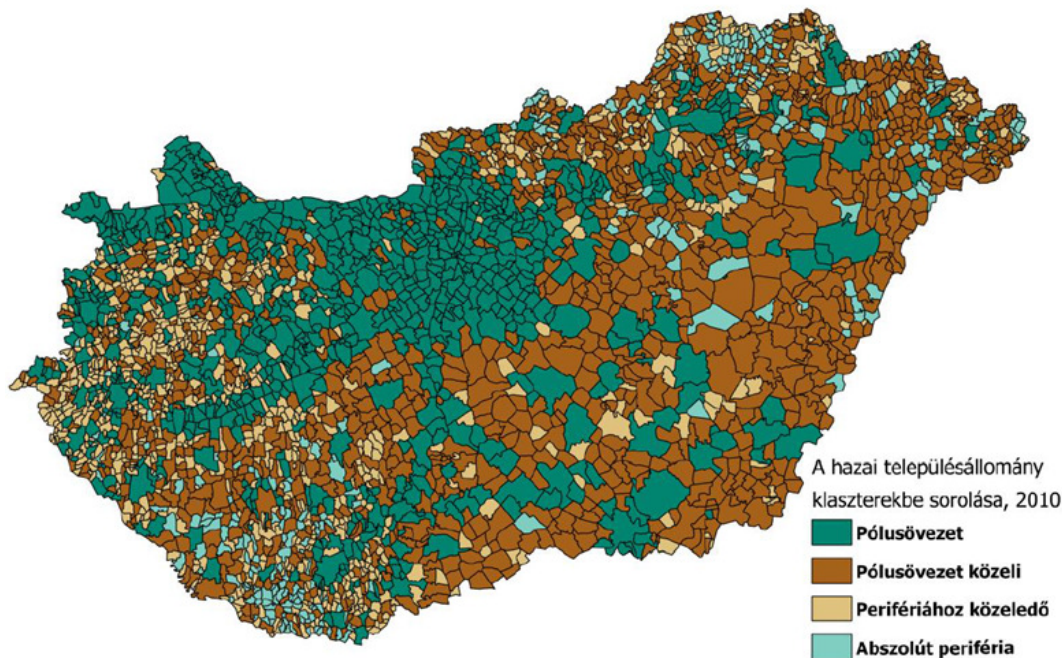
működés létrehozása, helyi erőforrások hatékonyabb felhasználása, a natúrparkok általános (szakmai és lakossági) támogatottsága. A működésük alapvetően 4 pillérre épül, mely a „természeti és kulturális örökség megőrzése, a környezeti nevelés, szemléletformálás, vidékfejlesztés, turizmus és rekreáció” (VM, 2014). A natúrpark kezdeményezés újdonságát fémjelzi, hogy a szakmai koncepció fejlesztésének részét képező „natúrparkok fejlesztési lehetőségeinek feltárásának” határideje 2014. december 31-e volt.

Egy ilyen elképzelés területi interpretációjához szükséges a területi alkalmasság felmérése és egy „központi mag” kijelölése azokból a fejlett településekből, amelyek vezető szerepet vállalhatnak a szükséges koordinációs és irányítási feladatokban. A hosszú távú projekt első lépcsőfokaként fontos, hogy a kvalitatív felmérések előtt meghatározzuk azokat a kvantitatív statisztikai módszertanokat, melyek segítségünkre lehetnek ennek a központnak a kialakításában. A területi kutatások során már régóta közismert a főkomponens analízis. Ez a vizsgálat a legkönnyebben a széles körben használt SPSS program segítségével készíthető el. Ez az alkalmazás viszont számos olyan problémát is felvet, amellyel az átlag felhasználó nem számol. Ezek közül a legfontosabb a kis elemszámú elemzések kezelése. Ugyanis ezeket a program nem kezeli, mivel a megbízható eredményekhez legalább egy megközelítőleg 50 fős elemszámra van szüksége. Mivel a lokális elemzéseknél az esetek többségében kevés településsel vagy területi egységgel találkozunk, elengedhetetlen egy olyan metódus használata, amely alkalmas az ilyen irányultságú vizsgálatok elvégzésére. Tanulmányunk fő célja ezért egy módszertan kidolgozása, mellyel klasszikus helyi gazdaságfejlesztési projekteket készíthetünk elő, ügyelve a már korábban említett sokoldalúság problémakörére. Továbbá a Natúrpark koncepció hazai alkalmazásának tesztelése, amely a nyugati tapasztalatok alapján nyugodtan nevezhető a helyi gazdaságfejlesztési metódusok egyik legjobb gyakorlatának.

Módszertan

A Dunakanyar hazánk egyik legsokoldalúbb területi- és tájegysége. A gazdag természeti környezetben elhelyezkedő vidéki települések mellett egyaránt jelen vannak a Budapest agglomerációs hatására dinamikusan átalakuló városias települések. Vizsgálatunk céltérségei a Szentendrei és Váci kistérségek, melyek Budapest agglomerációs övezetében elhelyezkedő, hazai viszonylatban a legfejlettebbek között számon tartott területek. Péli László doktori disszertációjában szereplő, 33 statisztikai mutató komplex elemzésén alapuló kutatási eredményeiből látható, hogy a vizsgált terület 32 települése közül 25 „pólus övezeti” besorolást kapott (1. ábra). E települések Magyarország centrum térségének részét képezik, jól kiépített infrastruktúra, magas egy főre jutó SZJA, illetve erős turisztikai

potenciál jellemzőkkel rendelkeznek (Péli, 2013). A mutatók alkotta kedvező kép viszont jelentős kistérségen belüli különbségeket takar.

1. ábra: A hazai településállomány klaszterekbe sorolása a 2010. évi adatok alapján

Forrás: Péli, 2013

A Dunakanyar 8 kistérségében található 115 település fejlesztési irányának meghatározása érdekében 2004-ben létrehozott Dunakanyar Térség Fejlesztési Tanács (a továbbiakban DTFT) munkássága nyomán feltáró elemzés készült a térség gazdasági, humán infrastrukturális, turisztikai, környezeti állapotáról (Eurospa, 2006). A feltárt térségi potenciálok segítségével átgondolt, a fenntarthatóság kritériumainak megfelelni kívánó célrendszert hoztak létre 2011-ben, mely kiemelt prioritásként kezeli a közlekedés- és környezetvédelem fejlesztését, a térségi összefogás erősítését, illetve a Duna Stratégia egyes elemeinek térségi megvalósítását (DTFT, 2011). A helyzetelemzés általános megállapítása, hogy „a Dunakanyar sajátos mozaikos tér- és gazdaság szerkezete olyan rugalmasságot biztosít, amely révén gyakorlatilag bármely irányzathoz tud kapcsolódni parciálisan, ám ezek kiteljesedése már a szereplők magatartásán múlik.” (DTFT, 2006). A nagyarányú védelem alatt álló területek egyszerre képviselnek turisztikai vonzerőt, de a területhasználatot illetően konfliktus tárgyaként jelennek meg a védelemért felelős szervezetek, illetve a helyi lakosság között. E konfliktus, társulva a települések mozaikos fejlettségbeli képével gyenge

együttműködési hajlandóságot eredményezett a helyi szereplők között (önkormányzat, lakosság, vállalkozói szféra, civil szervezetek) (Hologon, 2006).

A térségi kooperáció hiányának csökkentése érdekében a DTFT ajánlást tesz a következő szervezetek létrehozására: *Dunakanyar Önkormányzati Kerekasztal*, *Dunakanyar Civil Szövetség*, *Dunakanyar Környezeti Tanács*, *Dunakanyar Idegenforgalmi Klaszter*, illetve a *Dunakanyar Natúrpark* (DTFT, 2006). Jelen tanulmány ez utóbbival, a Dunakanyar Natúrpark létrehozásának szakmai megalapozására tesz kísérletet.

A továbbiakban a Dunakanyar Natúrpark lehetséges központjait tartalmazó Szentendrei és Váci kistérséget elemezzük statisztikai mutatók komplex elemzésével. A vizsgálatot először az SPSS programalkalmazásban elérhető főkomponens analízis segítségével hajtjuk végre, majd az általunk kifejlesztett módszertannal a különbségek érzékeltetése érdekében. Az 1. táblázatban szemléltetett mutatókészlet azon mutatókat tartalmazza, melyek relevánsnak bizonyultak az elemzéseink során. Fontos szempontnak tartottuk a multikollinearitás előzetes kizárását. Ez az egyes mutatók között kapcsolatot jelent, melyek aránytalanul eltorzíthatják az analízis végkimenetelét. Az SPSS használata során erre külön nem lenne szükség, hiszen a program nyújt erre lehetőséget, viszont a saját módszertanunk szükségessé teszi az átlapolódás megelőzését már az indikátorok kiválasztásánál. A különböző adatokat főbb csoportokba soroltuk, aminek később a Benchmarking analízisben lesz jelentősége. A kutatás a 2001 és 2011 közötti 10 éves időintervallumot vizsgálja. Az ábrán kivehető, hogy a különböző indikátorokat aszerint a meghatározó elv szerint gyűjtöttük csoportokba, hogy az adott területi egységeket a fejlettségi szintjük más és más szegmensei alapján vehessük szemügyre. Ennek alapjául Dr. Goda Pál kutatási tevékenysége szolgált, aki a hasonló elemzések elvégzéséhez 5 olyan dimenziót jelölt ki, melyek segítségével átfogó képet kaphatunk egy település állapotáról (Goda – Tóth, 2013). Ezek közül az agrár-környezetgazdasági és a turisztikai halmaz sajnos adathiány okán nem kerülhettek bele a vizsgálatunkba.

1. táblázat: Az elemzéshez használt mutatórendszer

Típus	Mutatók neve	Mértékegység	Idő
Helyi gazdaság	Egy főre jutó helyi adók	1000 ft	2001, 2011
	Egy főre jutó regisztrált jogi személyiségű vállalkozások száma	db	2001, 2011
	Egy főre jutó kiskereskedelmi üzletek száma	db	2001, 2011
Helyi társadalom	Öregedési index	%	2001, 2011
	Vándorkösi különbözet	fő	2001, 2011
	Legakább érettségizett, 18 éves és idősebb népesség, a megfelelő korúak százalékában	%	2001, 2011
	Egyetemi, főiskolai, egyéb oklevéllel rendelkező, 25 éves és idősebb népesség a megfelelő korúak százalékában	%	2001, 2011
	A szolgáltatásban dolgozók aránya a foglalkoztatottak számát tekintve	%	2001, 2011
Infrastruktúra	Egy főre jutó háztartási gázfogyasztók száma	db	2001, 2011
	Egy főre jutó háztartási villamosenergia fogyasztók száma	db	2001, 2011
	Egy főre jutó személyszállító gépjárművek száma összesen	db	2001, 2011
	Közütemi-ivóvízvezetékbe bekapcsolt lakások aránya	%	2001, 2011

Forrás: TeIR, Saját szerkesztés Goda – Tóth, 2013 alapján

Többsváltozós statisztikai elemzések

Főkomponens és klaszteranalízis

Többsváltozós statisztikai módszerek általánosan és széleskörűen alkalmazott eszközök, melyek bonyolultabb, többtényezős jelenségek elemzéséhez kiválóan alkalmazhatók. Egy adott kistérség településeinek egymáshoz viszonyított fejlettségének meghatározásához nem csupán gazdasági, de környezeti és társadalmi mutatókat is figyelembe kell vennünk. E mutatók egyenként igen eltérő fejlettségbeli képet mutathatnak, ezért szükség van egyrészt a számuk csökkentésére, illetve a közöttük fennálló kapcsolatok feltárására. Az SPSS statisztikai programcsomagban lefutott főkomponens analízis során kapott anti-image mátrix, illetve a kommunalitás adatok alapján a végleges elemzésből kizárhatjuk a kirajzolt általános fejlettségbeli képtől jelentősen eltérő mutatókat. A már jelentős magyarázó

tartalommal rendelkező mutatókat főkomponensekbe tömörítjük, melyek így már egyetlen szám segítségével írják le egy adott település fejlettségét – az adott főkomponensben felhasznált mutatók tükrében (Sajtos – Mitev, 2007). A főkomponens-értékeket felhasználva klasztereket hozhatunk létre, melyek a jelentős sajátértékkel rendelkező főkomponensek alapján egységesen jellemezhető településeket tömörítik. Az elemzések lefuttatását követően térképen jeleníthetjük meg a kiválasztott térség településeinek fejlettségbeli képét.

Benchmarking analízis

A Benchmarking analízis a gazdasági és olykor a környezetvédelmi projektek világában már egy bevett módszertannak számít és a folyamatok értékelésénél napi szinten merül fel. Lényegében egy olyan szint-összehasonlító módszerről van szó, amellyel egy sajátosan kialakított indikátorrendszer alapján, képesen lehetünk egy állapotot térben és időben összehasonlítani. Elsősorban egy olyan mechanizmussal dolgozik, amely a kijelölt időbeli állapotot értékeli egy, a bázisévre szabott viszonyokra kialakított feltételrendszer szerint. A módszertan kiválasztásának oka, hogy a benchmarking egy tetszőlegesen formálható és a vizsgálati célokhoz specifikusan alakítható elemzési forma (Camp, 1998, Fogarassy et al., 2015). Területi különbségek mérésénél eddig még egyáltalán nem használták, azonban a kutatásunk során sikerült kidolgoznunk egy erre is alkalmas verziót, mellyel remekül tudjuk szemléltetni a különböző területi egységek közötti eltéréseket. Jelen esetünkben ez a két kistérség településeit jelenti. Az alap elgondolása, hogy az SPSS által nyújtott, pillanatnyi állapotra vonatkozó elemzés mellett lehetőséget szolgáltat a fejlődési ív értékelésére is. Köszönhető ez annak, hogy nem csak az utolsó év (2011) adatainak statikus értékelése történik a jelen viszonyokhoz mérten, hanem egy bázisév (2001) alapú értékelést is elvégeztünk.

Első lépésben területi átlagot vonunk a 2011-es települési adatokból és megnézzük, hogy mely települések teljesítenek az átlag fölött, alatt, vagy esetleg ahhoz közel (5%-os hibahatáron belül). E szerint adunk pozitív (+), negatív (-) vagy stagnáló (0) értékeket (2. táblázat).

2. táblázat: A Benchmarking analízis első lépése

Területi átlagtól való eltérés				
	Indikátorok		Benchmarking értékek	
	Helyi adók (1000 ft)	Vendéglátóhelyek (db)	Helyi adók	Vendéglátóhelyek
1. Település	1000	5	-	-
2. Település	1900	8	0	-
3. Település	2000	10	0	-
4. Település	2500	12	+	0
5. Település	3000	21	+	+
Átlag:	2080	11,2		
Átlagtól való eltérés hibahatára: 5% --> (0)				

Forrás: Saját szerkesztés, 2015

Ez jó módja annak, hogy megnézzük, ki hogyan teljesít a társaihoz képest. Ezek után azt vizsgáljuk meg, hogy az egyes települések milyen teljesítményt nyújtottak az elmúlt időszakban önmagukhoz képest. Ilyenkor azt értékeljük, hogy 2001 és 2011 között az egyes mutatókban a települések fejlődő, hanyatló, vagy stagnáló (5%-os változáson belül) tendenciákat produkáltak (3. táblázat).

3. táblázat: A Benchmarking analízis második lépése

A 2001-es évhez viszonyított fejlődés mértéke 2011-re				
	Indikátorok		Benchmarking értékek	
	Helyi adók	Vendéglátóhelyek	Helyi adók	Vendéglátóhelyek
1. Település	87%	92%	-	-
2. Település	93%	98%	-	0
3. Település	102%	107%	0	+
4. Település	114%	112%	+	+
5. Település	127%	116%	+	+
Átlagtól való eltérés hibahatára: 5% --> (0)				

Forrás: Saját szerkesztés, 2015

Az így kapott értékeket pedig összesítjük a meghatározott adattípusok szerint és minden településről megkapjuk, hogy pl.: infrastruktúrája, vagy a helyi gazdaság állapota szerint fejlettnak, vagy fejletlennek mondható az adott térség településeihez képest. Végül az összesítést követően az általunk kifejlesztett Benchmarking analízis, csak úgy, mint az SPSS, lehetőséget szolgáltat fejlettségi klaszterek kialakítására és az egyes települések elkülönítésére. Ezen klaszterek fejlettségi szintjei által megkülönböztetett neveit a 2. ábra hivatott szemléltetni.

++	Kiemelkedő térségek
+	Centrum térségek
0	Stagnáló térségek
-	Periféria térségek
--	Leszakadó térségek

2. ábra: A Benchmarking analízis klaszterei

Forrás: Saját szerkesztés, 2015

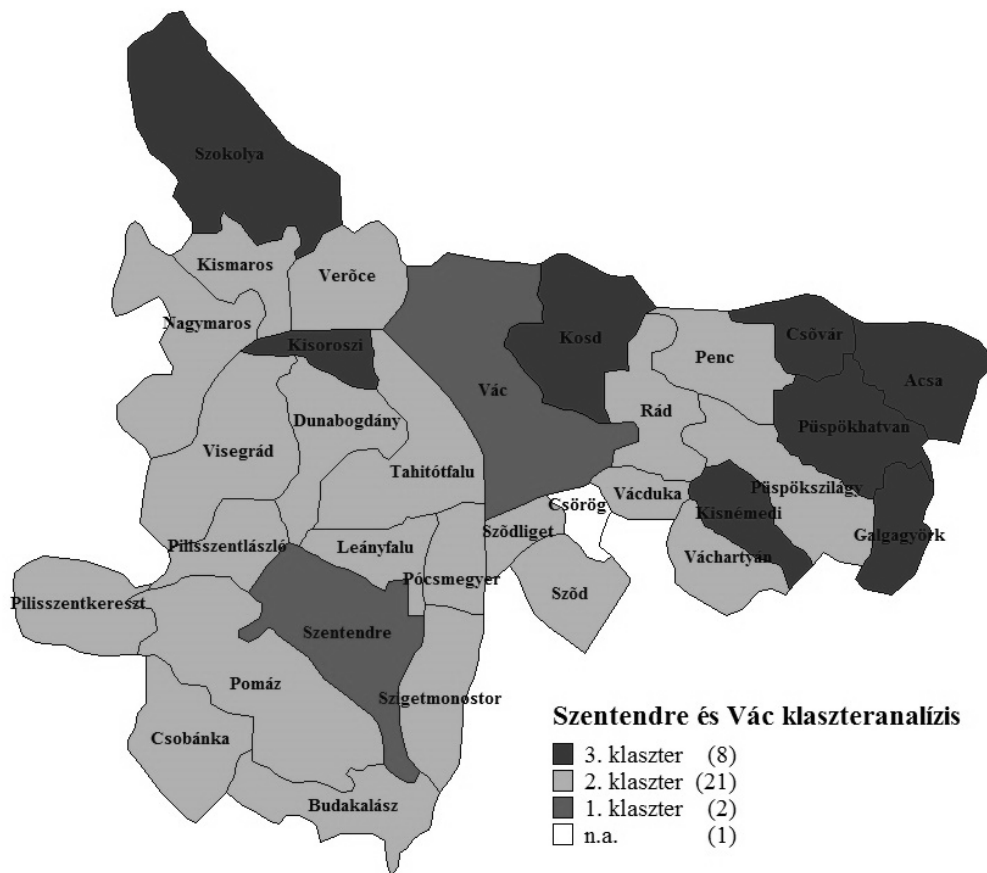
Elemzések, eredmények

A két irányból megközelített módszertan enyhén, de eltérő képet mutat a Szentendrei és Váci kistérség településeinek fejlettségbeli képéről. E kép kirajzolja, hogy melyek azok a legfejlettebb települések, amik központjául jelölhetőek ki a Dunakanyar Natúrpark számára. Az adminisztratív és operatív feladatok mellett e települések vezetnék a teljes Dunakanyar térséghez kapcsolódó további feltáró tanulmányok készítését, a natúrpark céljainak megvalósulását, követését és ellenőrzését. A tőlük erős lemaradásban lévő, de még a fejlettebb településekhez tartozó térségek turisztikai attrakcióikkal, szállás- és vendéglátóhelyeikkel kapcsolódnának a natúrpark működésébe. A natúrpark név égisze alatt növekedhet a térségbe érkező turisták száma, illetve új turisztikai irányvonalak honosodhatnak és erősödhetnek meg. A fejlettségi képet tekintve legelmaradottabb települések jelentős infrastrukturális, gazdasági vagy társadalmi problémákkal küzdenek, a natúrparkban való növekvő részvételükhöz komplex fejlesztési beavatkozásra van szükség. Számításunk szerint e területek is részesülnek a kezdeményezés pozitívumaiból, a növekvő turisztikai bevételek, a fenntarthatósági alapelveken nyugvó természetvédelem és gazdaságfejlesztés kisugárzó hatásaitól fejlődésnek indulhatnak. Érdekes megjegyeznünk, hogy fejlettségbeli lemaradás érdekes következménye figyelhető meg Csörög településnél, mely mindkét elemzésből adathiány okán kimaradt. Az adathiány nem csak az általunk végzett kutatásból való kimaradást eredményezte, de a vidékfejlesztési támogatásokra való pályázást is megakadályozta. A továbbiakban nézzük meg, hogy milyen eredményeket és azokon belüli különbségeket hoztak az egyes módszertanok általi vizsgálatok.

A főkomponens analízis eredményei

A 2011-es év adatait alapul véve végeztük el a főkomponens vizsgálatot a Szentendrei és Váci kistérség 32 településére. Az eredeti mutatókészleten többször lefuttatott főkomponens analízis alkalmával kirajzolódott *anti-image* mátrix, illetve kommunalitás értékek

alapján a végső elemzésben 10 mutató (azaz majdnem mindegyik) bizonyult jelentős magyarázó erejűnek. A végleges mutatókészlet alkalmassága kiválóan bizonyult a főkomponens analízis elvégzésre (Kaiser-Meyer-Olkin mutató 0,821-es értékénél fogva). Az elemzés során kapott két főkomponens együttesen 89,5%-ban magyarázza a teljes információtartalmat. Mivel az első főkomponens 7 mutatót tartalmaz a vizsgálatban maradt 10-ből, elnevezése „*fejlettségi főkomponens*” lett. Ezt kiegészíti a második, „*munkaerő-minőségi főkomponens*”, mellyel együtt kapjuk meg a vizsgált települések fejlettségbeli képét. A klaszteranalízis során kapott 3 klaszter elkülöníti a 2011-ben eltérő fejlettségbeli képet mutató településeket (3. ábra).

3. ábra: Szentendrei és Váci kistérség fejlettségbeli különbségei 2011

Forrás: TEIR, saját szerkesztés, 2015

A 3. klaszter települései a két kistérség legelmaradottabb területei, ezért a klaszter elnevezése „*lemaradó települések klasztere*”. Elhelyezkedésük a Kosd és Szokolya települések kivételével leginkább a Váci kistérség keleti részén jellemző. A Szentendrei kistérség általánosan véve fejlettebb képet mutat, mint a Váci, egyetlen települése, Kisoroszi sorolható az említett klaszterbe. A vizsgált terület fejlettebb, nem kistérségi központ települései kerültek a második, „*bekapcsolódó települések*” klaszterébe. E területek átlagos gazdasági és társadalmi mutatóiknak, illetve kedvezőbb turisztikai potenciáljuknak köszönhetően rendelkeznek a Dunakanyar Natúrparkban való aktívabb részvétel feltételeivel. Mind a munkaerő minősége, mind a terület gazdasági teljesítménye kiváló alapot szolgáltat egy helyi gazdaságfejlesztési program natúrparkon belül történő megvalósítására. Végezetül az első, „*központi települések klasztere*” tartalmazza a két kistérség központot, Szentendrét és Vácot, melyek kiemelkedő fejlettségi mutatói okán képesek a kezdeményezés elindítására, operatív és adminisztratív feladatainak ellátására.

A Benchmarking analízis eredményei

A Benchmarking analízis eredményeül szolgáló értékek a 4. táblázatban olvashatóak. Látható, hogy a két kistérségen belül végül 4 klaszterbe különítettük el az ott található településeket. Pozitívan kiugró adatok a két kistérségi központon, Szentendrén és Vácon kívül csak két másik helyen jelentkeztek, a kifejezetten lemaradt csoportba pedig nem is csúszott le egy település sem. Amit fontos mindenképp megjegyezni, hogy a két kistérség településeinek közös átlagával dolgoztunk, így első ránézésre szembeűnő, hogy a magas szentendrei értékek voltak azok, amik miatt a váci helységek már főként stagnáló, de sok esetben negatív előjeleket vettek fel.

4. táblázat: Benchmarking analízis települési összesítése

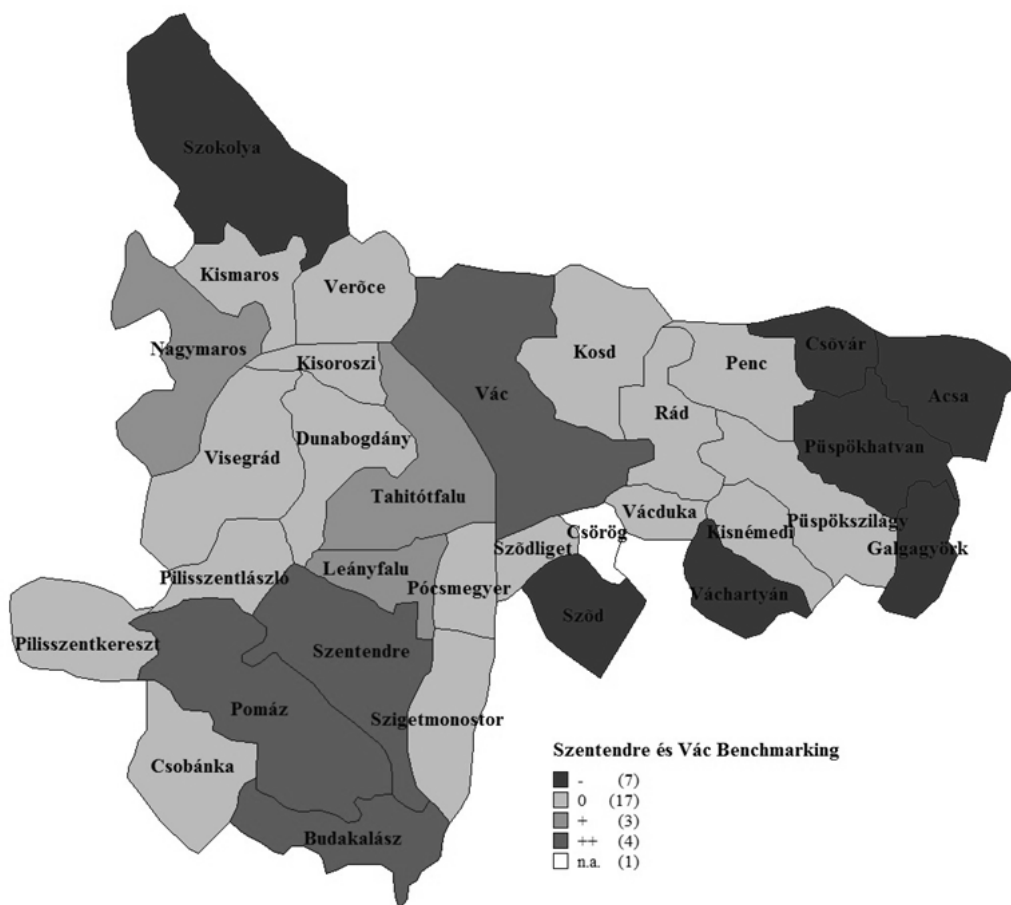
	<i>Gazdaság</i>	<i>Társadalom</i>	<i>Infrastruktúra</i>	<i>Összesítve</i>
Acsa	0	-	-	-
Budakalász	++	++	++	++
Csobánka	0	0	-	0
Csővár	-	-	-	-
Dunabogdány	0	+	-	0
Galgagyörk	0	-	-	-
Kismaros	0	+	0	0
Kisnémedi	0	0	0	0

	<i>Gazdaság</i>	<i>Társadalom</i>	<i>Infrastruktúra</i>	<i>Összesítve</i>
Kisoroszi	0	0	-	0
Kosd	0	+	0	0
Leányfalu	+	+	+	+
Nagymaros	0	+	+	+
Penc	0	0	-	0
Pilisszentkereszt	0	0	-	0
Pilisszentlászló	0	0	-	0
Pócsmegyer	0	+	-	0
Pomáz	++	+	++	++
Püspökhatvan	0	-	-	-
Püspökszilágy	0	0	-	0
Rád	0	0	0	0
Szentendre	++	++	++	++
Szigetmonostor	0	0	0	0
Szokolya	--	0	-	-
Sződ	0	-	-	-
Szódliget	0	+	0	0
Tahitótfalu	+	+	+	+
Vác	+	++	++	++
Vácduka	0	0	0	0
Váchartyán	0	-	--	-
Verőce	-	+	0	0
Visegrád	0	0	0	0

Forrás: Saját szerkesztés TEIR adatok alapján, 2015

Az egyszerűbb szemléltetés érdekében viszont érdemes inkább az 4. ábrán látható, saját szerkesztésű térképet szemügyre venni, mely a klaszterbe való besorolás alapján került kiszínezésre. A tény, hogy a szentendrei települések fejlettsége a főváros közelségének tudhatóak be, már eddig is ismert volt, ám itt már tisztán kirajzolódik a Budapest-Vác tengelyen elhelyezkedő térségi mag, ami a Natúrpark koncepció alapjául is szolgálhat. A térképen megfigyelhető továbbá, hogy miért tartottuk fontosnak az SPSS eredményei mellett egy, a fejlődési ütemmel is operáló Benchmarking analízis elvégzését, hiszen ennek az aspektusnak köszönhetően a két kistérségi központ mellett más domináns települések is

kirajzolódnak. Az utánuk következő, stagnáló településekkel kapcsolatban szintén ki kell emelnünk egy fontos következtetést, mégpedig, hogy az ide való tartozás ezen elemzés keretein belül egyáltalán nem hordoz magában semmiféle negatívumot. Ez annak köszönhető, hogy jelen esetben nem országos, vagy egyéb külső értékekhez viszonyítunk, hanem a térségen belül mérjük egymáshoz a településeket. Így, ha valaki semleges értékkel rendelkezik, az csupán annyit jelent, hogy tökéletesen illeszkedik a helyi miliőbe, a fejlettsége átlagosnak mondható. Végezetül a periféria települések felső váza hasonló képet mutat az főkomponens analízisnél kapott eredményekhez, itt nem jelentkezett érdembeli különbség.

4. ábra: Benchmarking analízis eredményei a Szentendrei és Váci kistérségben

Forrás: TEIR, saját szerkesztés, 2015

Következtetések

A kutatás fő célja az volt, hogy kialakítsunk egy olyan, átfogó módszertant, amellyel a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések során biztosíthatjuk a fenntarthatóság kritériumának érvényesülését. Ehhez legfőképp egy olyan, több aspektusra is kiterjedő szemlélet alkalmazására volt szükségünk, amely képes értékelni azt, hogy egy adott fejlesztési mechanizmus milyen hatásokat vált ki a társadalmi jóléthez hozzájáruló szempontok változásában. Ezt a célkitűzést sikeresnek tekinthetjük, hiszen a kutatási eredményekből láthattuk, hogy a benchmarking módszerrel elvégzett elemzés egy sokkal részletesebb, kifinomultabb képet nyújtott a Dunakanyar térségéről, mint az SPSS-el kivitelezett főkomponens analízis. És bár nem alakulnak ki az elemzés közben főkomponensek, a vizsgálat előtt van lehetőségünk nekünk megcsinálni őket és aszerint lefuttatni a mechanizmust, mint ahogyan most is tettük a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális csoportokkal. Így a felhasználó elvárásai szerint alakíthatóak ki olyan mutatóegységek, amiket egyben szeretne elemezni. A módszertan legnagyobb előnye pedig továbbra is az, ami a kifejlesztésének az oka volt, mégpedig az alacsony elemszám megfelelő kezelése. Láthattuk, hogy esetünkben sikeresen végigment az SPSS analízisei is, ám kevés elem használatakor mindig fennáll a torzítás veszélye. Akár az is, hogy az összes egység egy klaszterbe kerül.

Maga a Dunakanyar régiója azért jelentett fontos elemzési alapot, mert kiváló mintaterületként szolgált a Natúrpark koncepció teszteléséhez. Ennek oka, hogy remek környezeti, turisztikai adottságokkal rendelkezik, melyek kihasználatlanságának egyik fő oka a helyi kooperáció hiánya. Láthattuk, hogy a Goda féle pókháló-modellnek pontosan ez a két szegmense maradt ki az elemzésből adathiány miatt. A Natúrpark elképzelése alapvetően azért számít jó fejlesztési alapnak a nyugati országokban, mert nem eszközként, hanem sokkal inkább keretrendszerként funkcionál. Hasonló az inkubátorházak elgondolásához az üzleti életből, melynek az alapkoncepciója szintén az együttműködési hajlandóság fokozása az általa érintett szereplők között. Ezzel ellentétben közismert, hogy az ilyen irányú hazai próbálkozások szinte mind sikertelenek, mivel megragadnak az olcsó irodai szolgáltatások biztosításának a szintjén. Ettől függetlenül a fejlett országokban az üzleti élet motorjának számítanak, csak úgy, mint a natúrpark a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések kapcsán. Látván azt, hogy meghonosításukra Magyarországon is vannak alkalmas területek, a jövőben javasolt az ezzel kapcsolatos hatástanulmányok elvégzése.

Irodalomjegyzék

- BAKOSNÉ B. M. – FOGARASSY CS. (2011): A hazai húsmarhatartás környezeti értékelése és exteriáinak vizsgálata benchmarking módszerrel. *Gazdálkodás*, 55 (2). p. 181. ISSN 0046-5518
- CAMP R. C. (1998): *Global Cases in Benchmarking: Best Practices from Organizations Around the World*. Amer Society for Quality, 450 p.
- DTFT (2006): *Közel a természethez*. Budapest, MTA RKK KÉTI Térségfejlesztési Kutatások Osztálya, 79 p.
- DTFT (2011): *Fejlesztési célok*. Szentendre, Dunakanyari és Pilisi Önkormányzatok Többcélú Kistérségi Társulása, Kistérségi Iroda, 53 p.
- EUROSPA (2006): *Dunakanyar Fenntartható Turizmusfejlesztési Stratégia*. EuroSpa Hungary Kft, 213 p.
- FOGARASSY CS. – Bakosné Böröcz M. – Lukács Á. (2011): A széndioxid-emisszió kereskedelem. *Agrofórum: a növényvédők és növénytermesztők havilapja*. Vol. 22. No. 10. 82-83. p., ISSN: 1788-5884
- FOGARASSY CS.: (2012): *Karbongazdaság (low-carboneconomy)*. Monográfia. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012, ISBN: 978-963-236-541-1 p. 262.
- FOGARASSY CS. – ZSARNÓCZAI J. S. – BÖRÖCZ M. (2015): *Fenntarthatóság Rubik kockával 2.rész. Lépések a fenntarthatóság felé* Vol. 20 No. 61 7-8. p., ISBN: 1786-9536
- FOGARASSY CS. – HORVÁTH B. – SZŐKE L. – KOVÁCS A. (2015) *Low-carbon innovation policy with the use of biorenewables in the transport sector until 2030*. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce – APSTRACT*. Vol. 9. Number 4. pp. 45-52.
- GODA P. – TÓTH T. (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben. *Területi statisztika*. Vol. 53 No. 2 169-189. p., ISSN: 0018-7828
- HOLOGON (2006): *A Dunakanyar természeti és kulturális örökségére alapozott fenntartható fejlesztési stratégia*. Verőce, Hologon Környezetvédelmi Tanácsadó és Szolgáltató Bt., 67 p.
- LEVY D. L. (2005): Offshoring in the New Global Political Economy. *Journal of Management Studies* Vol. 42, Issue 3, 685-693. p., DOI: 10.1111/j.1467-6486.2005.00514.x
- MEADOWS D. H. – MEADOWS D. L. – RANDERSS J. – BEHRENS W. W. (1972): *Limits to growth*. London, Universe Books, 205 p., ISBN: 0-87663-165-0
- PÉLI L. (2013): *Növekedési pólusok főbb regionális gazdaságtani összefüggéseinek vizsgálata Magyarországon*. Budapest, Agroinform Kiadó és Nyomda Kft., 166 p., ISBN: 978-963-502-970-9

- SAJTOS L. – MITEV A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest, Alinea Kiadó, 402 p., ISBN: 978-963-9659-08-7
- SZAKÁL GY. (2003): A társadalmi tőkéről röviden. Esély-társadalom és szociálpolitikai folyóirat 2003/2, 31-47. p., ISSN: 0865-0810
- VM (2014): A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója. Szakmai és szervezeti-működési keretek meghatározás. Budapest, Vidékfejlesztési Minisztérium Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály, 35 p.

Abstract

The criterion of sustainability is a long time requirement not just within the business sector but also in the case of regional development projects or programmes. However, most of the initiatives fail to meet this target because the experts are hardly able to interpret the challenges of globalization during the planning process. Though it is not surprising as long as raising the level of social welfare requires a complex perspective which does not mean only the consideration of economic aspects. Therefore, we have evolved our own development methodology which proves to be quite flexible in the case of managing different indicators and highlighting the most significant improvement points of a region. This study aims to test this new method with the help of a local economy development tool which is recognized as a best practice in the Western-European countries.

Rezumat

Criteriul de sustenabilitate este de mult timp o cerință nu numai în cadrul sectorului de afaceri, dar și în cazul proiectelor sau programelor de dezvoltare regională. Cu toate acestea, de cele mai multe ori, aceste inițiative nu respectă acest criteriu, deoarece experții nu pot să facă față provocărilor globalizării de-a lungul procesului de planificare. Creșterea nivelului de bunăstare socială de mult nu înseamnă doar aspecte economice ci solicită o perspectivă mult mai complexă. Prin urmare, am evoluat o metodologie proprie care se dovedește a fi destul de flexibilă în cazul gestionării diferitelor indicatori și care ajută la evidențierea punctelor care necesită în cea mai mare măsură îmbunătățire. Acest studiu are scopul de a testa această nouă metodă cu ajutorul unui instrument de dezvoltare locală, care s-a dovedit o bună practică în țările vest-europene.